

Hilda Sonsterud

er logoped MNLL, foreleser og forsker innenfor taleflytvanskefeltet. Hun er seniorrådgiver i Statped og førsteamanuensis II i logopedi ved Nord universitet. Hilda er ESS-sertifisert (European Stuttering Specialist), og har en toårig spesialisering i Aksept og verdibasert atferdsterapi (ACT). Hilda har vært mentor i ECSF/ESS siden 2011, og har veiledet logopeder fra Norge, Finland og Polen. Hun er også internasjonal representant for Norge i den internasjonale foreningen for løpsk tale (ICA).

hilda.sonsterud@statped.no, eller hilda.sonsterud@nord.no

Astrid-Tine Bjørvik

er logoped MNLL og seniorrådgiver i Statped, avdeling språk/tale, divisjon for ungdomstrinn, videregående opplæring og voksenopplæring. Taleflytvansker er hennes ferdypningsområde og hun er ESS-sertifisert (European Stuttering Specialist). Hun arbeider med veiledning av personer med taleflytvansker, holder kurs og underviser i taleflytvansker. For tiden er hun mentor for en ESS-deltaker.

astrid-tine.bjorvik@statped.no

EN SPESIALISERING INNEN STAMMING OG LØPSK TALE – TRENGS DET?

European Stuttering Specialization (ESS) er en spesialisering som tilbys logopeder som er spesielt interessert i stamming og løpsk tale, og som ønsker i hovedsak å ha dette fagområdet som sitt logopediske nedslagsfelt. Navnet ble nylig endret fra European Clinical Specialization in Fluency (ECSF) til ESS. Vår intensjon med å skrive denne artikkelen, er å gjøre denne spesialiseringen kjent for enda flere norske logopeder, da ESS er den eneste spesialiseringen som er tilgjengelig i Europa pr. i dag. Artikkelen vil i tillegg sette ESS inn i en større taleflytfaglig sammenheng og reflektere rundt innholdet i ESS i lys av pågående trender og diskusjoner.

Kort bakgrunnsinformasjon

ESS har sin hovedbase i Antwerpen i Belgia, og startet som en logopedisk spesialisering studieåret 2007/2008. Siden den gang har programmet uteksaminert mange logopeder fra mange land i Europa, inkludert fra Norge. I dag har fagpersoner også utenfor Europa gjennomført programmet, og nå er de fleste verdensdeler representert. Denne spesialiseringen er støttet av 'the Socrates Programme of the European Union'. Studieprogrammet er organisert med en leder, professor Kurt Eggers, som har tilholdssted ved Thomas More University of Applied Sciences i Belgia. I tillegg til et lokalt sekretariat (koordinert av Inge Pincket), har Eggers en støttestab bestående av medlemmer blant annet fra Malta (Joseph Agius) og Irland (Margaret Leahy). Videre ledes programmet av aktører og støttespillere med spesialistkompetanse innenfor feltet taleflytvansker, og som til sammen representerer ulike land i Europa. Disse får nærmere omtale nedenfor. Ansvarsfordelingen mellom disse aktørene dekker til sammen programmets generelle kursinnhold, som kan inndeles i tre hovedkategorier: 1) fenomenologi, kausale og opprettholdende variabler, 2) vurdering, evaluering og diagnostisering og 3) oppfølging og behandling.

Hvem er programmet ment for?

I første rekke henvender ESS-programmet seg til fagpersoner som arbeider innenfor taleflytvanskefeltet, eller som har en spesiell interesse

innenfor dette feltet. Hensikten er å gi fagpersoner, fortrinnsvis logopeder, en enda grundigere forståelse av hva taleflytvansker er, blant annet for å kunne trygge flere fagpersoner i det diagnostiske arbeidet. En annen sentral del av utdannelsen er å trygge deltakerne i deres oppfølging og behandling innenfor taleflytfeltet. Programmet fordrer fullført logopedutdanning, og at kandidatene skal ha minimum to års praksiserfaring som logopeder. Etter fullført (og vellykket!) gjennomføring, får logopedene et sertifiseringsbevis som bekrefter at de har fullført spesialiseringen. En oversikt over kandidatene er tilgjengelig på ESS sine egne hjemmesider (<https://www.stutteringspecialization.eu/>). Oversikten oppdateres årlig, og til nå har seks logopeder fra Norge blitt uteksaminert. En logoped er underveis i programmet, og vi antar at flere logopeder vil komme til i nær framtid.

Nettverkssamarbeid på høyt faglig og akademisk nivå

Programmet har siden etableringen i 2007 knyttet til seg mange samarbeidspartnere og organisasjoner også utenfor Europa. Som eksempler kan nevnes Trinity College Dublin (Irland), Artevelde University College (Gent, Belgia), University of Aachen (Tyskland), University of Central Florida (USA), University of Texas (Austin, USA), University of Malta, og University of Silesia (Katowice, Polen). Utdannelsen administreres av et konsortium eller en sammenslutning etablert for å fremme

kunnskap og kompetanse innenfor taleflytvanskefeltet. Denne sammenslutningen fungerer som en slags overordnet myndighet, og styrer ESS-programmet, inkludert utvikler egne kurs og workshops for interne og eksterne fagpersoner. Medlemmer i denne sammenslutningen gir også retningslinjer for sertifisering, samt at de har ansvar for selve kvalitetskontrollen når det gjelder evaluering av deres kandidater. Annethvert år arrangeres et symposium med inviterte forelesere fra hele verden, og siste symposium ble arrangert i 2023. Presentasjonene, som inkluderer de aktuelle faglige bidragene og forelesernes lysbilder, tilgjengelig også via deres nettsider, som eksemplifisert her: <https://www.stutteringspecialization.eu/symposium/2023>.

Denne sammenslutningen har i oppgave å samle logopedier, andre relevante fagfolk og forskere for å fremme en bedre kunnskapsbasert praksis for personer med stamming og/eller løpsk tale. Gjennom dette samarbeidet, er det et overordnet mål å kunne gi bedre betingelser, støtte og logopedisk bistand til enda flere personer. Til tross for at det er store kulturelle og institusjonelle variasjoner mellom ulike deltakerland, ser det ut til at det er relativt stor enighet blant samarbeidspartnerne internt i sammenslutningen om hvilke innholdsmessige prioriteringer som til enhver tid skal ligge til grunn i denne spesialistutdannelsen. Det jobbes parallelt med arbeid for å fremme forskning og fagutvikling innenfor taleflytvanskefeltet i og utenfor Europa. ESS-programmet tilbyr derfor en rekke kurs og opplæringsmuligheter, som til sammen omfatter teoretisk kunnskap og utvikling av kliniske ferdigheter. ESS har i tillegg et formål om å utvikle den vitenskapelige kompetansen hos logopedier, da programmet både inspirerer og oppmuntrer interesserte til å forske innenfor feltet.

Programmets struktur og oppbygning

Programmets struktur og oppbygning har over flere år vært nokså uendret, og fremstår derfor som forutsigbar og solid. Med basis i Eggers egen oversikt over studiet (2023), gjengir vi her programmet slik det er bygget opp pr. i dag. Programmet er basert på en femstegs oppbygning. Fasene kan i hovedtrekk ses nedenfor (noen få tilpasninger er gjennomført i januar 2024, men endringene påvirker ikke programmets struktur og oppbygning).

Mer om innholdet i programmet

ESS sitt pensumkrav har endret seg siden 2007, og studiets pensum er noe som forhåpentligvis endres i tråd med den generelle kunnskapsutviklingen. Likevel, innholdet i pensum påvirkes i stor grad av ESS sine egne faglige prioriteringer og beslutninger. Nedenfor gis en kort gjennomgang av ulike temaer og hovedområder som vektlegges i programmet:

- Etiologi og diagnostikk: Studier om årsakene til stamming, samt hvordan man diagnostiserer stamming hos ulike aldersgrupper.
- Evaluering og vurderingsmetoder: Undersøkelse av ulike metoder og verktøy som brukes for å vurdere alvorlighetsgraden av stamming og evaluere individuelle behov.
- Behandlingsmetoder: Gjennomgang av logopediske tilnærminger og strategier for behandling, og som favner tilnærminger både for barn, ungdom og voksne, og hvor samarbeid med familier og nærpersoner har en sentral plass.
- Klinisk praksis: Opplæring og trening i praktiske kliniske ferdigheter som ulike intervensjoner, øvelser og rådgivningstradisjoner.
- Forskning: Utforskning av aktuelle forskningstemaer og metoder for å fremme vitenskapelig forståelse og praksis innen stamming.
- Etikk og kulturell kompetanse: Diskusjon om etiske spørsmål i oppfølgingen, samt hvordan man tar hensyn til individuelle, kontekstuelle og kulturelle forskjeller i samarbeids- og behandlingsprosessen.
- Kommunikasjon og samarbeid: Opplæring i å samarbeide med andre fagpersoner og tverrfaglige team for å gi en helhetlig støtte og oppfølging.

Hvordan studiet er organisert

Den skjematisk oversikten over innholdet som er gjengitt nedenfor (Tabell 1) viser hvordan studiet er lagt opp. De forskjellige komponentene, selv om de er oppført separat, griper inn i hverandre. Teori, klinisk erfaring og praksis, skriftliggjøring, egenrefleksjon og drøftinger bidrar til å belyse ulike aspekter ved det å ha taleutfordringer. Videre blir problemstillinger både fra klientens og klinikerens ulike perspektiver ivaretatt gjennom grundige diskusjoner gjennom studieperioden. Dette er igjen ment å bidra til at logopeden utvikler og forbedrer forskjellige ferdigheter og kompetanseområder som ESS anser som sentrale for klinisk logopedarbeid.

ESS-studenten er forventet å vise økt kompetanse innen områdene forebygging, kartlegging og intervensjon. Innen forebygging gjelder det eksempelvis tidlig identifisering av stamming, informasjonsspredning og veiledning. Innen kartlegging gjelder det planlegging, gjennomføring og tolkning, samt hvordan formulere funnene i en rapport. Innen intervensjon gjelder det å sette opp en tiltaksplan, systematisere den og kunne tilpasse den klienten og systemet rundt klienten. Videre inngår selvevalueringssferdigheter, faglig oppdatering og veiledning av andre logopedier og fagpersoner.

Tabell 1. Skjematisk oversikt over innholdet i spesialiseringen.

Stadium	Innhold og komponenter	Sted
Fase 0	Studentpåmelding Kunnskapsevaluering gjennom 'multiple choice questionnaire' og individuelt valgt lesestoff.	Deltakerens hjemland
Fase 1	Forberedende lesing og oppgaver for intensiv uke 1 Intensiv uke 1	Utland
Fase 2	Hjemmeoppgaver, teoretiske studier, rapportering, gruppearbeid To oppfølgingsøkter: kritisk refleksjon med basis i forventet kompetanse	Klinisk praksis del 1 Deltakerens hjemland
Fase 3	Forberedende lesing og oppgaver for intensiv uke 2 Intensiv uke 2: kombinasjon av forelesninger, workshops, rollespill, kaspresentasjoner og faglige diskusjoner.	Utland
Fase 4	Hjemmeoppgaver, teoretiske studier, rapportering, gruppearbeid To oppfølgingsøkter: kritisk refleksjon med basis i forventet kompetanse	Klinisk praksis del 2 Deltakerens hjemland
Fase 5	Kaspresentasjoner og mappeevalueringer Supplerende litteratur og repetisjoner Uteksaminering av ESS sine godkjente kandidater Egen sertifiseringsseremoni Europeisk symposium	Antwerpen

Oversikt over struktur og de ulike fasene en er fritt gjengitt og oversatt fra Eggers, K. (2023, s. 67, i Sønsterud & Wesierska).

Fysiske samlinger og innhold

De fysiske samlingene inneholder forelesninger (se eget avsnitt om innhold ovenfor) med drøftinger underveis, arbeidsseminarer, egentrening, rollespill og muntlige presentasjoner. En egentreningsaktivitet kan bestå av å sette opp en plan og mål for oppfølgingen av en klient. Et rollespill kan eksempelvis handle om en veiledningssituasjon med foreldre som er bekymret for sitt barn. Det kan dreie seg om et møte med en klient der man ønsker å komme frem til klienten sine mål for behandlingen. Hvordan kan man konkretisere og nyansere målene? Er målene knyttet til selve stammingen og/eller andre sider ved hverdagen? En muntlig presentasjon kan bestå av å legge frem et skriftlig arbeidskrav for medstudenter.

Gruppearbeid

Logopedene blir delt inn i grupper som skal samarbeide om en felles skriftlig besvarelse rundt et valgt tema. Besvarelsen skal senere presenteres på en fellessamling. Gruppene får også en praktisk oppgave der de sammen skal øve på ferdigheter knyttet til klinisk arbeid. Dette må muligens foregå digitalt mellom de to fysiske samlingene. Et forelesningstema i ESS er coaching. En gruppeoppgave kan da bestå av at medlemmene, på omgang, spiller rollen som henholdsvis den som utøver coaching og den som mottar coaching.

Skriftlige arbeidskrav

I løpet av kurset må logopedene levere et titalls skriftlige arbeidskrav av ulik lengde. Et utvalg av disse inkluderer i mappevurderingen til slutt. Man vil få tilbakemeldinger på arbeidskravene som inngår i mappen og mulighet til å

endre og forbedre besvarelsen. En oppgave kan eksempelvis be om en kritisk vurdering av kartleggingsverktøy og kliniske tilnæringsmåter. En annen kan innebære å formulere logopedrapporter til forskjellige mottakere.

Klinisk arbeid og veiledning

Logopeden må gjennomføre minimum 120 timer med klinisk arbeid og følge opp til sammen fem klienter i aldersgruppene barnehagebarn, skolebarn og ungdom/voksne. Timene skal dokumenteres med skriftlig loggføring. Loggene fungerer som bevis for arbeidet som gjøres, der logopeden synliggjør refleksjoner, vurderinger og læringsprosessen. Veiledning og konsultasjoner med både en mentor og en coach, som har noe ulik funksjon (se egne avsnitt nedenfor), blir sentralt i det kliniske arbeidet. Drøftingene og tilbakemeldingene vil blant annet fremme bevisstgjøring og muliggjøre et metablikk på logopeden sine erfaringer. Veiledningsarbeidet som gjøres i regi av ESS, er basert på fagpersonenes egne frivillige bidrag og uten at det gis noen form for kreditering eller økonomisk kompensasjon i regi av ESS.

Logopeden må skrive en rapport for hver mentorkonsultasjon. Både denne og loggføringene inngår i mappevurderingen.

Kasusstudier:

Det nevnte metablikket og den faglige bevisstgjøringen vil også måtte komme til syne i de to kasusstudiene som inngår i ESS.

ESS krever dokumentasjon av to kasus som logopedene velger ut blant klientene de følger opp. Kasusstudiene har som hovedformål å synliggjøre refleksjoner, planlegging og fremskritt. Logopeden må gi detaljerte opplysninger om klienten, beskrive kartleggingen som velges og gi en begrunnelse for valget. Likeledes må innholdet i oppfølgingen og målene for den beskrives og begrunnes. Logopeden presenterer et av kasusene muntlig på en av de fysiske samlingene, der man også må vise filmopptak fra logopedisk oppfølging. Begge kasusstudiene inngår i mappevurderingen.

Eksamen

Eksamen består av mappeinnlevering og muntlig kasuspresentasjon. Sistnevnte innebærer at logopeden presenterer et av kasusene muntlig, sammen med filmopptak for sin coach. Mappen inneholder skriftlige arbeidskrav, kasusstudier, loggføring og filmopptak. Til sammen danner dette grunnlaget for vurderingen av læringsprosessen til logopeden og bestått eksamen.

Mentor-rollens funksjon

I stor grad bruker ESS veiledere som allerede er ESS-sertifisert (CESS – se forklaring nedenfor). Rollen utføres, som allerede nevnt, uten honorar eller andre former for økonomisk kompensasjon.

Mentoren sin hovedfunksjon er å være en støtte for logopeden i prosessen med å øke sin kompetanse på kartlegging og intervensjon. Mentoren er forventet å lytte, motivere, gi konstruktive tilbakemeldinger og å kunne gi forslag til materiell og kilder til hjelp for logopeden sin faglige og kliniske utvikling. Hvis man har anledning til å møtes fysisk, kan logopeden for eksempel observere mentoren i klinisk arbeid.

Coach-rollens funksjon

Til forskjell fra veiledningen som skjer med mentoren, er veiledningen med coachen hierarkisk. Coachen som logopeden blir tildelt er medlem av ESS-konsortiet og har ansvar for evalueringen av logopeden. Like fullt vil coachen, som mentoren, bidra til å motivere logopeden, gi tilbakemeldinger, og drøfte problemstillinger og erfaringer med logopeden.

Erfaringsdeling fra norske logopeder med fullført ESS-sertifisering

For å kunne gi et bedre innblikk i hvordan norske logopeder har erfart sin spesialisering innenfor rammen av ESS, har vi vært så heldige å få fire av logopedene til å gi sine personlige tilbakemeldinger om hvordan de har opplevd programmet. De ble også invitert til å gi eventuelle synspunkter på områder som kunne styrkes. Navnene på logopedene står oppført i alfabetisk rekkefølge. Merk at tre av de fire erfaringsdelingene nedenfor ble skrevet før den aktuelle navneendringen (fra ECSF til ESS).

Stine Brubak (sertifisert i 2012):

«I 2011 gjennomførte jeg videreutdanningen ECSF – European Clinical Specialization in Fluency Disorders. Mulighetene til å kombinere spesialisering med klinisk arbeid veide tungt, samt at ECSF var forankret til flere gode europeiske universiteter.

Spesialiseringsåret med ECSF er noe av det mest utviklende jeg har gjort som logoped etter fullført grunnutdanning. Jeg satt igjen med utvidet innsikt i taleflytvansker, som er relevant og anvendelig mer enn ti år senere. Studiet gav grundig innblikk i ulike forståelsesmodeller, og behandlingsmetoder, uten å favorisere noen fremfor andre. Målet var heller å bli i stand til å ta kvalifiserte og veloverveide behandlingsvalg basert på evidens og klinisk praksis. Jeg opplevde ECSF som seriøs og veldrevet, med gode og reflekterte forelesere.»

Jon-Øivind Finbråten (sertifisert i 2020):

«Å gjennomføre spesialistutdanningen innenfor stamming og løpsk tale endret livet mitt. Utdanningen er intens og spennende. Den hadde akkurat utvidet seg til å inkludere en ekstra dag da jeg tok den, fra to samlinger på fem dager til nå seks dager i 2019/2020. Det var enormt læringsrike dager og jeg føler i etterkant at de ikke kunne ha gjort det noe annerledes innenfor de rammene de hadde, om man ikke skulle ha fjernet noe av det som tross alt var relevant på sitt eget vis. Utdanningen kunne slik sett gjerne ha blitt enda lengre med enda flere studiepoeng og samlinger. Jeg skulle gjerne hørt enda mer om alle mulige program, men det var en fin balanse mellom praktiske øvelser, teori og praksisbaserte oppgaver som skulle få oss til å reflektere over egen praksis.

Som logopedstudent har du sjelden anledning til å ta over klienter på ekte og ta alle avgjørelser og se effekt over tid, men slik er det jo når du jobber på ekte. Det å bli tvunget til å reflektere over praksis, valg og metodikk er det jeg sitter igjen med som noe av det viktigste. Gjennom løpet hadde jeg masse kontakt med mentoren min Tommy Olsen og min nederlandske coach Mark Pertijs som skulle godkjenne alt jeg skrev og som gav veiledning over video, og som kom med kritiske spørsmål til hvordan jeg tenkte. Logopeden jeg var da jeg startet utdanningen er en helt annen enn den jeg er i dag.

Så må jeg virkelig si at det å sitte i et rom med 24 andre som alle var dedikert til stamming gjorde noe spesielt med meg. Som en person som stammer ble jeg rørt og full av følelser der jeg satt og skulle lære mer om fagfeltet, men som for meg er noe personlig. Da det hele var over og jeg gikk ut av kurslokalet knakk jeg sammen i tårer, og jeg var ikke den eneste!»

Karoline Hoff (sertifisert i 2020):

«Høstsemesteret 2019 og vårsemesteret 2020 gjennomførte jeg The European Clinical Specialization on Fluency Disorders (ECSF), som nå har byttet navn til The European Stuttering Specialization Course (ESS). Som logoped har jeg en særlig interesse for løpsk tale, og synes det er synd at det nye studienavnet i mindre grad rommer taleflytvansken løpsk tale (flere kommentarer tilknyttet navneendringen gis nedenfor). Blant en mengde spennende forelesninger under intensivukene i Dublin og Antwerpen var det bare én økt omhandlende løpsk tale. Om du vurderer å delta på studiet, er det derfor viktig å være klar over at det i hovedsak settes søkelys på stamming.

Det jeg hadde best utbytte av med studiet var å treffe logopeder fra andre land, og drøfte andre behandlings-tradisjoner, tilnærminger og rammebetingelser. Jeg satte

også pris på å ha en logoped fra et annet land som coach, og jeg opplevde at George Fourlas utfordret meg på en god måte.

Arbeids-, barnehage- og skoleliv i Norge er annerledes enn i mange andre europeiske land. Tilnærmingene man lærer under ESS er derfor ikke alltid overførbare til den norske logopedhverdagen. I Norge er for eksempel barnehagens og skolens rolle av stor betydning, og logopeden er en naturlig samarbeidspart for en helhetlig oppfølging.

Jeg anbefaler logopeder som ønsker faglig oppdatering innen taleflytfeltet og som er usikre på om ESS er noe for dem, å ta en titt på hva som arrangeres av internasjonale konferanser den kommende tiden. Studer tema og innhold, og ta en vurdering på hva du er engasjert i og vil lære mer om. Om du heller ønsker klinisk trening under strukturerte forhold, bør du vurdere ESS opp mot andre kliniske spesialiseringer. I Norge og Danmark finnes det for eksempel muligheter til å videreutdanne seg innen aksept- og forpliktelsesterapi eller kognitiv atferdsterapi.

Det er gøy å videreutvikle seg som logoped! ESS kan være et godt studieforløp, blant flere andre, for å videreutvikle den kliniske kompetansen. Kollegaveiledning og observasjon av hverandres praksis, er andre metoder som kan brukes av logopeder som ikke har økonomisk ramme eller tid til å ta en formell utdanning.»

Tommy Olsen (sertifisert i 2017):

«Spesialiseringen som ECSF tilbyr har først og fremst gitt meg tilgangen på sterke fagpersoner å strekke meg etter, og et fellesskap av logopeder som brenner for å kunne tilby ekspertise til personer med stamming og løpsk tale. Teorien har vært inngående, men det jeg kanskje lærte aller mest av var fokuset på kasusformuleringer og tiden som ble brukt til å drøfte våre egne hypoteser. Det er også arbeidskrav med relevante problemstillinger, som også gjør deg i stand til å kunne sammenfatte faglige spørsmål. I tillegg var jeg så heldig å få hospitere i utlandet. Jeg vil også fremheve gleden og tilhørigheten jeg føler når det endelig er tid for å dra på ESS-symposium og treffe logopeder innad i dette miljøet igjen! Å være i dette miljøet føles litt som «hjemme» for meg. Om jeg skulle trekke frem muligheter for forbedring, vil dette omhandle at løpsk tale burde løftes mer frem enn hva det ble da jeg tok spesialiseringen. Underveis får man heller ikke tid til å inngående gå inn i kognitive arbeidsformer, så dette er noe jeg vil anbefale i etterkant av utdanningen.»

En ekstra sertifiseringsordning innenfor ESS-systemet

En del av de logopedene som har fullført ESS-spesialiseringen kan søke om en ekstra vurdering gjennom

ESS-systemet for å bli en «sertifisert europeisk stamme-spesialist», Certified European Stuttering Specialist (CESS), se evt. <https://certifiedeuropeanstutteringspecialists.eu/> for mer informasjon. Prosessen med å bli en sertifisert «stammespesialist» er åpen ikke bare for ESS-sertifiserte logopeder, men også for erfarne logopeder som allerede kan vurderes som kvalifiserte klinikere og forskere innenfor taleflytvanskefeltet. Sertifiseringsprosessen innebærer at logopeden selv kan framlegge tilstrekkelig dokumentasjon av sin logopediske praksis og eventuelt vitenskapelige arbeid. CESS vektlegger betydningen av at logopeden er aktiv i ulike kliniske og/eller akademiske aktiviteter og faglige nettverk, og hvor blant annet fagutvikling og faglig drøfting står sentralt. CESS-styret har ansvar for å vurdere den innsendte dokumentasjonen, og eventuelt kunne godkjenne søknaden i henhold til de oppgitte kriterier som til enhver tid gjelder (se deres hjemmeside for mer informasjon). Sertifiseringsprosessen er elektronisk, blir fortløpende vurdert av et eget CESS-styre, som i dag består av tre medlemmer: Mark Pertijs fra Nederland, Elaine Kelman fra England (leder), og Kurt Eggers fra Belgia. Styret er ansvarlige for å sikre at logopeder med spesialistkompetanse innenfor taleflytfeltet, både opprettholder og videreutvikler sine ferdigheter. Hvert tredje år må denne sertifiseringsprosessen gjentas for ny godkjenning. Logopeder som er blitt sertifisert gjennom CESS-programmet er ofte logopeder som har fullført ESS-spesialiseringen, men behøver ikke nødvendigvis å være det. Så langt ser det ut til at fire norske logopeder er sertifisert innenfor CESS-systemet.

Kunnskapsutvikling – en kontinuerlig og uendelig prosess

Det å utdanne og trene logopeder til å arbeide mer kunnskapsbasert og individsentrert i møtet med personer med ulike taleflytvansker (stamming, løpsk tale og andre taleflytvansker) antas å være en kontinuerlig og uendelig oppgave for alle logopediutdanninger. Hva som defineres som kunnskapsbasert, er ikke alltid like enkelt å få klarhet i, og her bør flere kunnskapsutviklende institusjoner og utdanningsinstitusjoner innenfor logopedi i større grad legge til rette for, og aktivt bidra til at det gis mer plass til frie og faglige refleksjoner og drøftinger. Dette kan både gjelde fagmiljøer i Norge, og ikke minst fagmiljøer på internasjonalt nivå.

ESS forventer at fullført sertifisering vil bidra til at logopedene i fremtiden kan ta selvstendige og kritiske valg og beslutninger for deres logopediske behandling. Det er forventet at logopedene selv kan bli i stand til å formulere nødvendige aspekter ved den enkelte oppfølgingen innenfor en evidensbasert, dynamisk ramme, og som er tilpasset personens, og deres nærpersoners, behov og ønsker. I tillegg fordrer ESS at kandidatene skal kunne tilegne seg

og optimalisere nødvendige terapeutiske/logopediske ferdigheter og metoder. ESS vektlegger spesielt den kontinuerlige faglige refleksjonen hos logopeden som ekstra betydningsfull, med det formål å kunne gi personen den beste praksis og støtte.

Det har tidvis blitt stilt spørsmålsteget ved ESS sine prioriteringer når det gjelder valg av faglig innhold i studiet. På noen måter har det kunnet se ut som deres faglige prioriteringer i litt for stor grad har vært påvirket av hvilke personer som er involvert i programmet, og hvilke institusjoner ESS har valgt å samarbeide med. Samtidig har vi også observert og erfarer at programmet utvikles dynamisk og i stor grad kunnskapsbasert. ESS fremhever på sine hjemmesider blant annet at oppfølgingen av personer med stamming og løpsk tale bør favne kunnskap og en kritisk holdning til ulike aspekter og elementer av behandlingen, og innenfor et bredt perspektiv. Det vil si at studiet omfatter behandlingsprosesser og utfall, ulike forhold ved den logopediske alliansen (samarbeidet mellom klient-kliniker), kritisk vurdering av egne holdninger og terapeutiske/logopediske ferdigheter. I tillegg ønsker ESS å utvikle logopedens forskningsmessige forståelse og kompetanse, hvilket vi vurderer som veldig positivt.

Med basis i den erfaringen og kunnskapen som vi så langt har opparbeidet oss om programmet, ser ESS ut til å være godt faglig forankret, og studiet dekker de fleste aspekter som en kan forvente innenfor taleflytvanskefeltet. Vektleggingen av individ i system, og at den logopediske hjelpen skal gjennomføres innenfor en helhetlig ramme er understreket og bekjentgjort på deres egne nettsider. Denne holistiske forståelsen ser også ut til å gjelde i studiets praktiske gjennomføring. Samtidig vil en slik forståelse og tilnærming i stor grad være påvirket av hver enkelt kandidats eget selvstendige arbeid og egne initiativ mellom de intensive samlingsukene (se oversikt over stadier og struktur ovenfor). Logopeder som har fullført ESS-utdanningen, samt eksterne deltakere på ESS-kurs og ESS-symposier, fremhever det unike faglige fellesskapet i ESS, og at dette fellesskapet oppleves som motiverende og betydningsfullt i den enkelte logopeds hverdag. Logopedenes utbytte av ESS ser derfor ut til å være mangfoldig, og programmet har for logopedene stor betydning også mange år etter fullført utdanning. Dette bekreftes i erfaringsdelingen ovenfor, og det bekreftes av flere europeiske logopedkollegaer som tidligere har deltatt i programmet.

Dersom en liten forbedring skal påpekes, antar vi at ESS kan bli enda bedre til å anvende, og å innpasse oppdatert informasjon som er tilgjengelig i forskningen. En mer oppdatert pensumliste med for eksempel flere nyere forskningsartikler (mer enn lærebøker av eldre og nyere

dato og som kanskje allerede har vært pensum for en del logopediutdanninger i flere land) kunne ha underbygget og tydeliggjort dette. ESS kan også stå i fare for å bli noe faglig snever, spesielt ved at programmet i hovedsak bruker kun sine egne ESS-sertifiserte logopeder som veiledere. Gjennom en slik praksis, kan ESS stå i fare for å utvikle en virksomhet som på sikt kan føre til en mer begrenset logopedisk fagutøvelse. Slik vi ser det, bør alle kunnskapsutviklende institusjoner gi stor nok plass til den frie og faglige drøftingen, og hvor ulik perspektivdeling og faglig uenighet ønskes velkommen og favnes. Vi kan anta at ESS, i likhet med andre utdanningsinstitusjoner for profesjonsutøvere, sikrer en tilsvarende bred forståelsesramme, og hvor den nødvendige perspektivdelingen ønskes velkommen og favnes.

Det er ellers gode grunner til å tro at ESS sine prioriteringer fortløpende blir endret i takt med det kunnskapsgrunnlaget som til enhver tid er tilgjengelig. Generelt vurdert, ser det ut som ESS vektlegger verdifulle og viktige prinsipper når det gjelder betydningen av kompetanse og kompetanseutvikling, hvilket samsvarer med vår forståelse og våre egne verdier. Det omfatter også forståelsen om at kvaliteten på våre logopediske tjenester bør inkludere både logopedens relasjons- og fagspesifikke kompetanse.

Et lite apropos til navneendringen – løpsk tale skjult i stammebegrepet?

I Norge har det over flere tiår vært rettet søkelys på løpsk tale som en del av taleflytvanskefeltet innenfor de ulike logopediutdanningene (dog med nokså ulikt omfang). Videre har ulike land ulike bakgrunnshistorier og praksis når det gjelder fagområdet løpsk tale, og det er fortsatt store variasjoner mellom landene i Europa og statene i USA.

Det kan se ut som ESS vektlegger stamming mest, og i mindre grad løpsk tale. Navneskiftet, fra ECSF til ESS, kan tolkes som å understøtte dette når kun stamming nå er inkludert i navnet. Men, ifølge Kurt Eggers (personlig kommunikasjon, 26. oktober 2023), har dette å gjøre med lengden på navnet og at man i flere land benytter betegnelsen «stammeterapeut» eller «stammespesialist» om logopeder som særskilt jobber med stamming og løpsk tale. Likeledes finnes det selvhjelpsgrupper for stamming, men som også inkluderer tilbud for personer med løpsk tale. Spesialiseringen har som mål at deltakerne skal øke sin kompetanse også innen løpsk tale.

Enkelte europeiske deltakere har tidligere uttrykt et ønske om at ESS i større grad kan dekke fagområdet løpsk tale, hvilket også samsvarer med våre norske logopeder som har fullført programmet (se for eksempel kommentarer fra Karoline Hoff og Tommy Olsen ovenfor). Her ser det ut til

at ESS-programmet fortsatt har en liten vei å gå, og kanskje kan den internasjonale foreningen for løpsk tale, the International Cluttering Association (ICA) være med å bidra til en positiv endring? Ved at ICA har satt løpsk tale på agendaen globalt, har enda flere land inkludert løpsk tale som fagområde i sine logopediutdanninger. ICA jobber kontinuerlig med generell kunnskapsspredning for å gjøre løpsk tale mer kjent blant befolkningsgrupper i mange land, og pr. i dag har ICA internasjonale representanter fra alle verdensdeler. Dette er en positiv trend, og denne trenden har ført til at flere universiteter i større grad anerkjenner løpsk tale som en vanske på lik linje som med stamming, hvilket også tydeliggjøres i respektive pensumplaner. Vi antar at det vil bli en tilsvarende positiv trend innenfor ESS-systemet.

Flyt-begrepet vurdert innenfor ulike kontekster

Ifølge det vi har forstått av flere logopeder i ESS-programmet, ble ordet «fluency» tatt bort fra det opprinnelige navnet ECSF (F=fluency) blant annet fordi det har å gjøre med den tilsynelatende ensidige vektleggingen av flyt i logopedoppfølgingen. Videre har ulike foreninger for stamming over flere år uttrykt en misnøye med hvordan flyt-begrepet (mis-)brukes i fagmiljøer. Med basis i våre egne erfaringer, utgjør dette synspunktet en vurdering som fortsatt mangler tilstrekkelig dokumentasjon. ESS har likevel ønsket å imøtekomme denne meningsutvekslingen om hva som assosieres negativt med begrepet 'fluency'. Ifølge meninger fra flere medlemmer i ESS, er det ikke ønskelig å gi signaler om at en person med stamming først og fremst skal trene på såkalte «flytskapende» eller «flyt-fremmende» tilnærminger, eller at det å oppnå mer taleflyt skal være et overordnet mål i logopedbehandlingen. Dette er et perspektiv som vi delvis kan forstå, da ordet «flyt-ekspert» (begrep brukt i ESS før navneendringen) kan fremkalle u hensiktsmessige assosiasjoner. I vår logopedpraksis erfarer vi tidvis at enkelte personer med stamming kan utvikle en fiksert forståelse om hva flyt vil innebære for dem, og at alt som ikke gir «fullstendig (tale)flyt», vil oppleves som veldig negativt. Dette ser vi kan bidra til en ytterligere forverring av stamming. I slike sammenhenger, er det selvsagt avgjørende at logopeden selv ikke bidrar til å forsterke dette. Her kan vi enkelt følge argumentasjonen ovenfor. Samtidig er det forståelig at en person kan ha et mål om å snakke og kommunisere på en mer uanstrengt måte.

Dette støttes også i forskningen, blant annet i Sønsterud et al. (2019) sin kombinerte studie som inkluderte 21 voksne som stammer. Her fremkom flere mål og ønsker for logopedbehandlingen, og hvor forbedret taleflytproduksjon utgjorde en viktig del. Resultatene indikerte videre at deltakernes beskrivelser av mål i hovedsak var basert på et

genuint ønske om bedre å kunne håndtere og mestre ulike kommunikasjonssituasjoner i hverdagen. For mange handler dette om å kunne kommunisere friere, og uten altfor mye fysisk og/eller mentalt strev. I de fleste logopediske sammenhenger erfarer vi at dette ønsket kan være et realistisk mål, hvilket flere behandlingsstudier indikerer (Beilby et al., 2012; Langevin et al., 2010; Sønsterud et al., 2020).

Vi tror at de ulike foreningene for stamming som har uttrykt en misnøye med bruken av flyt-begrepet, ikke nødvendigvis utgjør et meningsmangfold som kan vurderes som tilstrekkelig. Kanskje representerer denne forståelsen kun et begrenset utvalg med personer som stammer? Videre tror vi at denne diskusjonen kan være et eksempel på hvordan enkelte miljøer selv bidrar til (og opprettholder!) en mer polarisert diskusjon og forståelse (ref. flyt-eller-aksept mer enn flyt-og-aksept). Dette kan lede til forhastede utsagn og valg, eller uheldige beslutninger som ikke er forankret innenfor en bred nok forståelsesramme. Det er i tillegg lov å undre seg over om dette temaet er delt og drøftet med personer med løpsk tale, da det gis inntrykk av at synspunktene som har fremkommet i debatter og diskusjoner så langt, i hovedsak er vurdert fra et «stamme-perspektiv».

Ord og hvordan vi ordlegger oss bør forstås og vurderes i den aktuelle konteksten som til enhver tid gjelder. I Norge er logopedtjenester som oftest gratis, og tjenestene gis med basis i ulike lovverk. I mange sammenhenger får personer med stamming og løpsk tale gratis bistand fordi deres opplevde tale- og kommunikasjonsutfordringer defineres som en spesifikk tilstand, vanske, eller diagnose. I den nyeste ICD-versjonen (ICD-11) foreslås «*developmental speech fluency disorders*» som betegnelse for både stamming og løpsk tale. Dersom vi oversetter dette til norsk, kan «utviklingsmessige taleflytvansker» være en dekkende betegnelse.

Dersom vi i framtiden tenker at logopedi-faget skal favne et bredt og solid kunnskapsgrunnlag, vil det være naturlig å hente kunnskap fra flere faglige disipliner i tillegg til logopedifaget, blant annet fra psykologi, språkvitenskap, pedagogikk, spesialpedagogikk, medisin og andre helsefag. Flyt-begrepet vil derfor variere avhengig av hvilken faglig disiplin og hvilke fagpersoner som bruker ordet og innlemmer det i sin arbeidshverdag. Ved å framheve viktigheten av å ivareta en kontekstsensitiv forståelse og betydning, vil ordet /flyt/ derfor få ulikt innhold og ulike meningsbærende assosiasjoner, avhengig av hvem som benytter ordet og fra hvilken fagdisiplin ordet utgår. Blant annet benytter språkforskere begrepet flyt på flere ulike måter. Vi har valgt å støtte oss blant annet til Lind (2004),

som påpeker at begrepet, innenfor en bred forståelsesramme, kan være veldig mye. Ifølge Lind, er *flyt* en egenskap ved språklige interaksjoner som oppstår i samspillet mellom samtaledeltakerne i ulike kommunikasjonssituasjoner. Dette kan gjelde taleproduksjon (muntlig flyt, taleflyt), ytringsinnhold (semantisk flyt, innholdsflyt) og selve samspillet i samtalen mellom mennesker (dialogisk flyt, kommunikasjonsflyt). Denne forståelsen favner bredt, og ivaretar ulike aspekter ved flytbegrepet. Som logoped er det denne forståelsen vi har valgt å ta utgangspunkt i. Vi tror at denne måten å forstå flyt på, i større grad ivaretar flere aspekter ved ulike vansker og subgrupper innenfor taleflytvanskefeltet, inkludert løpsk tale (Landmark, Sikveland & Sønsterud, 2023). Gjennom å forstå flyt-begrepet innenfor et språkvitenskapelig perspektiv, vil henholdsvis «stammelogopedien» og taleflytvanskefeltet kunne få et bredere faglig fotfeste, noe som igjen kan stimulere til mer forskning innenfor feltet. Fortrinnsvis vil vi dra nytte av at flere fagdisipliner samarbeider om kunnskapsutviklingen innenfor logopedien i framtiden, da vi antar at den tverrfaglige forskningen kan bidra med å fylle enda flere hull i vårt kunnskapsgrunnlag.

Oppsummering med avsluttende kommentarer

Vi vil understreke at informasjonen som gjelder innhold og organisering av ESS-spesialiseringen, er basert på det vi har kjennskap til pr. i dag. Vi nevner ovenfor at pensumet i programmet har endret seg siden oppstarten, og vi har erfart at det fortløpende skjer justeringer og tilpasninger både når det gjelder studiets organisering, praktisk gjennomføring og pensumkrav. Vi oppfordrer derfor interesserte lesere til å besøke ESS sine egne hjemmesider for oppdatert informasjon.

Til tross for mange tungtveiende og gode grunner til å gjennomføre en spesialisering innenfor ESS-systemet, bør det nevnes at denne spesialiseringen ikke er gratis. Pr. i dag koster utdannelsen 2000 euro (hvilket med dagens kurs utgjør ca. 23.000 kroner). Kostnader til opphold og reise kommer som tillegg og må selv dekkes av den enkelte logoped. Det er mange som ikke har råd til å investere i en spesialisering med en slik omfattende kostnadsramme. På den måten blir denne utdannelsen ikke tilgjengelig for alle, og vil derfor stort sett gjelde logopedier med god økonomi, eller som er så heldige å ha en ekstra raus arbeidsgiver.

Avslutningsvis, og til spørsmålet om det trengs en spesialisering innen stamming og løpsk tale-feltet, så er svaret vårt et absolutt og ubetinget JA! Vi ser at gjennom deltakelse i denne spesialiseringen, har flere norske logopedier utviklet en solid kompetanse som er nødvendig for å samarbeide med personer med stamming (det samme kan ikke sies om

feltet løpsk tale). ESS er den eneste spesialiseringen innenfor stammefeltet i Europa, og kan vurderes som en meningsfull og solid utdanning, hvilket flere av de norske logopedene kan bekrefte. Det er likevel fristende å legge til at ESS inneholder mange helt grunnleggende elementer som burde være til stede i de fleste logopediutdanninger. Dette gjelder spesielt dersom vi fortsatt har som mål å sikre en logopediutdanning som også ivaretar den praksisbaserte kunnskapen i utdanningene. ESS ses på i dag som en spesialisering. Dersom vi skal våge å sikte høyt nok når det gjelder utdanningsnivået for logopeder i Norge, vil kanskje innholdet i ESS utgjøre et nivå som norske utdanningsinstitusjoner vurderer som en ordinær del av grunnutdanningen. Eventuelt kan en slik modul inngå som del av en spesialisering for logopedstudenter som er spesielt interessert i taleflytvanskefeltet. Som vi vet, er logopedpraksisen en sårbar del av logopediutdanningen i Norge. ESS benyt-

ter veiledere fra ulike land i sin utdanning, inkludert veiledere fra Norge. Veilederne gis ingen økonomisk fordel eller kompensasjon. Dette behøver ikke nødvendigvis å bli vurdert som noe negativt, da vi som veiledere opplever en vinn-vinn-situasjon ved å bistå med slike meningsfulle oppgaver, for gjennom denne veiledningen får vi enda flere arenaer hvor vi kan dele og drøfte fag. Ved å gi relevant og praksisnær læring for andre logopeder, sikrer vi selv en vedlikeholdelse og videre kompetanseutvikling innenfor feltet. Studentveiledning er allerede en del av et arbeid som inngår som en ordinær arbeidsoppgave innenfor flere fagdisipliner. Denne praksisen kan med fordel overføres som en tilsvarende oppgave innenfor logopedifaget, da fortrinnsvis kanskje som en del av vår ordinære logopediske virksomhet?

Referanser

- Beilby, J. M., Byrnes, M. L., & Yaruss, J. S. (2012). Acceptance and Commitment Therapy for adults who stutter: Psychosocial adjustment and speech fluency. *Journal of Fluency Disorders*, 37(4), 289-299. doi:10.1016/j.jfludis.2012.05.003
- Eggers, K. (2023). *Becoming an effective clinician specialized in fluency disorders*. I Sønsterud H. & Węsierska K. (red.). *Dialogue without barriers: A comprehensive approach to dealing with stuttering*. Agere Aude Foundation for Knowledge and Social Dialogue.
- European Stuttering Specialization, <https://www.stutteringspecialization.eu/> (nedlastet 1. februar 2024)
- Landmark Dalby, A.M., Sikveland, R.O. & Sønsterud, H. (2023). Selv-reparasjon for å komme problemer med forståelighet i forkjøpet: en samtale-analytisk studie om løpsk tale. *Norsk lingvistisk tidsskrift*, 41(2), 257-282
- Langevin, M., Kully, D., Teshima, S., Hagler, P., & Narasimha Prasad, N. G. (2010). Five-Year Longitudinal Treatment Outcomes of the ISTAR Comprehensive Stuttering Program. *Journal of Fluency Disorders*, 35(2), 123-140. doi:10.1016/j.jfludis.2010.04.002
- Lind, M. (2004). Flyt i språkproduksjonen. *Norsk tidsskrift for logopedi*, 1, 21-26.
- Sønsterud, H., Feragen, K. B., Kirmess, M., Halvorsen, M. S., & Ward, D. (2019). What do people search for in stuttering therapy: Personal goal-setting as a gold standard? *Journal of Communication Disorders*, 85, <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2019.105944>
- Sønsterud, H., Halvorsen, M. S., Feragen, K. B., Kirmess, M., & Ward, D. (2020). What works for whom? Multidimensional Individualized Stuttering Therapy (MIST). *Journal of Communication Disorders*. <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2020.106052>